

**ДЕРЖАВНА ФІСКАЛЬНА СЛУЖБА УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ ДЕРЖАВНОЇ ФІСКАЛЬНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ**

БУРЯК КАТЕРИНА МИХАЙЛІВНА

УДК 343.4:343.9.01

**ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЖУРНАЛІСТІВ
В УКРАЇНІ: КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВЕ ТА КРИМІНОЛОГІЧНЕ
ДОСЛІДЖЕННЯ**

12.00.08 – кримінальне право та кримінологія;
кримінально-виконавче право

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук**

Ірпінь – 2018

Дисертацією є рукопис

Робота виконана на кафедрі адміністративного і кримінального права
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

Науковий керівник

доктор юридичних наук, доцент
Юзікова Наталія Семенівна,
Дніпровський національний університет
імені Олеся Гончара,
професор кафедри адміністративного
і кримінального права

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук,
старший науковий співробітник
Богатирьова Ольга Іванівна,
Університет державної фіскальної служби України
професор кафедри кримінального права та кримінології

кандидат юридичних наук, професор
Василевич Віталій Вацлавович,
Національна академія внутрішніх справ
учений секретар секретаріату Вченої ради

Захист відбудеться «02» серпня 2018 року о 10⁰⁰ на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 27.855.03 в Університеті державної фіскальної служби України за адресою: 08205, Київська область, м. Ірпінь, вул. Університетська, 31

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Університету державної фіскальної служби України за адресою: 08205, Київська область, м. Ірпінь, вул. Університетська, 31

Автореферат розісланий «27» червня 2018 року.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

І. В. Грицюк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Конституція України кожній особі гарантує право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань. Кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або іншим способом – на власний вибір (стаття 34 Основного Закону). Громадяни України реалізують зазначене конституційне право шляхом законної професійної діяльності журналістів. Історично склалося, що журналістський корпус та їхній вплив у соціумі називають «Четвертою владою» (Fourth Estate)¹. За можливості чинити істотний вплив на суспільно-політичні події та надані законодавчі гарантії щодо гласності й захисту від посягань ця влада часто використовується політичними й іншими опонентами для оприлюднення або спростування тієї або іншої важливої інформації.

Водночас незалежні журналісти, максимально об'єктивно розповсюджуючи правдиву інформацію, на жаль, потерпають від постійних погроз та насильницьких дій від осіб, які намагаються цю інформацію приховати. Держава як особлива форма організації суспільства взяла на себе функцію захисту журналістів і їхньої професійної діяльності від будь-яких протиправних посягань. Так, відповідальність за перешкодження законній професійній діяльності журналіста передбачена ст. 171 Кримінального кодексу України (далі – КК України).

Наведене дає підстави відносити вчинення злочинів проти професійної діяльності журналістів до комплексної кримінально-правової та кримінологічної категорії, яка передбачає не лише передбачену законом кримінальну відповідальність за злочини проти професійної діяльності журналістів, а й обґрунтування кримінологічного потенціалу ЗМІ й вірогідність у силу цього журналістів ставати жертвами таких злочинів.

Так, за даними Генеральної прокуратури України (далі – ГПУ), 2013 року було обліковано 52 кримінальних правопорушення за ст. 171 КК України «Перешкодження законній професійній діяльності журналістів» (за 10 з них особам вручено повідомлення про підозру); 2014 р. – 80 (13); 2015 р. за ст. 171 – 72 (13), за ст. 345-1 «Погроза або насильство щодо журналіста» – 9 (2), за ст. 347-1 «Умисне знищення або пошкодження майна журналіста» – 4 (1), за ст. 348-1 «Посягання на життя журналіста» – 0, за ст. 349-1 «Захоплення журналіста як заручника» – 0; 2016 р. за ст. 171 – 121 (6), за ст. 345-1 «Погроза або насильство щодо журналіста» – 35 (8), за ст. 347-1 «Умисне знищення або пошкодження майна журналіста» – 2 (1), за ст. 348-1 «Посягання на життя журналіста» – 1 (0), за ст. 349-1 «Захоплення журналіста як заручника» – 0; 2017 р. за ст. 171 – 168 (14), за ст. 345-1 «Погроза або насильство щодо журналіста» – 28 (5), за ст. 347-1 «Умисне знищення або пошкодження майна журналіста» – 4 (1), за ст. 348-1 «Посягання на життя журналіста» – 3 (1), за ст. 349-1 «Захоплення журналіста як заручника» – 0. З 2018

¹ Четверта влада (англ. Fourth Estate) — словосполучення, яким визначають пресу та її вплив у соціумі : матеріал з Вільної енциклопедії – Вікіпедії. URL : <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A7%D0%B5> (дата звернення 12.04.2018).

року вже розпочато 82 кримінальних провадження².

Водночас кількість облікованих кримінальних правопорушень і вручених за ними особам повідомлень про підозру набагато перевищує кількість обвинувальних вироків з притягненням винних осіб до кримінальної відповідальності. Так, за даними ГПУ впродовж 2017 року правоохоронні органи з урахуванням минулих років направили до суду 22 обвинувальних акта щодо злочинів, потерпілими від яких є журналісти, 2016 року – 31 обвинувальний акт, 2015 року було передано до суду 11 кримінальних проваджень за ст. 171 КК України. Також за даними Єдиного державного реєстру судових рішень упродовж 2011–2017 рр. було винесено 25 обвинувальних вироків за ст. 171 (ч. 1) і лише 1 – за ст. 345-1 (ч. 2).

Причинами такої статистики є допущені помилки як під час процесу збирання доказової бази в рамках кримінальних проваджень, так і при кримінально-правовій кваліфікації досліджуваних кримінальних правопорушень. При цьому порушення принципу невідворотності кримінальної відповідальності негативно позначається на практиці запобігання злочинам проти професійної діяльності журналістів.

Виходячи з викладеного виникає потреба в комплексному кримінально-правовому та кримінологічному дослідженні професійної діяльності журналістів України, що надасть можливість розробити кримінологічну характеристику й виробити науково обґрунтовані заходи протидії злочинам проти професійної діяльності журналістів, а також пропозиції та практичні рекомендації щодо кримінально-правової кваліфікації злочинів проти професійної діяльності журналістів.

Теоретична і методологічна основа розроблення вчення про професійну діяльність журналістів як комплексної кримінально-правової та кримінологічної категорії стали дослідження вітчизняних і зарубіжних учених-кримінологів, зокрема: Ю. М. Антоняна, М. І. Бажанова, О. М. Бандурки, Я. С. Безпалої, І. Г. Богатирьова, О. І. Богатирьової, В. В. Василевича, В. О. Глушкова, В. В. Голіни, І. В. Грищука, В. К. Грищука, І. М. Даньшина, О. М. Джужі, І. С. Заєць, А. П. Закалюка, А. Ф. Зелінського, О. О. Книженко, О. Г. Колба, Т. В. Корнякової, М. Й. Коржанського, О. М. Костенка, В. М. Кудрявцева, О. М. Литвинова, С. С. Мірошніченка, Є. О. Письменного, В. І. Павликівського, М. І. Мельника, В. А. Мисливого, П. П. Михайленка, А. В. Савченка, В. В. Топчія, В. В. Шаблістого, Н. С. Юзікової, Н. М. Ярмиш, С. С. Яценка та ін.

Вказані автори зробили вагомий внесок у розроблення теорії і практики протидії злочинності в Україні й кримінально-правової кваліфікації як загалом, так і щодо кримінально-правової та кримінологічної протидії перешкоджанню законній професійній діяльності журналістів. Водночас у розрізі останніх змін у законодавстві про кримінальну відповідальність у частині криміналізації злочинів проти журналістів попередні дослідження потребують оновленого погляду у цьому напрямі, що надає змогу повно та всеосяжно розглянути вказану проблему.

Зазначені обставини в сукупності вказують на необхідність розгляду в рамках самостійного дослідження кримінально-правової та кримінологічної характеристики професійної діяльності журналістів та обумовлюють вибір теми дисертаційного

² Статистичні дані Генеральної прокуратури України : офіційний сайт Генеральної прокуратури України. URL : <https://www.gp.gov.ua/ua/statinfo.html> (дата звернення 02.05.2018).

дослідження, його спрямованість і зміст.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Обраний напрям дослідження ґрунтується на положеннях Концепції реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень на період до 2015 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30.11.2011 № 1209-р., Національної стратегії у сфері прав людини, затвердженої указом Президента України від 25.08.2015 № 501/2015, Рішення Ради національної безпеки і оборони України від 06.05.2015 «Про заходи щодо посилення боротьби зі злочинністю в Україні», введеним в дію указом Президента України від 16.06.2015 № 341/2015.

Тема дисертації затверджена Вченою радою Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара 18.02.2016 (протокол № 9), уточнена від 19.09.2017 (протокол № 1).

Мета і задачі дослідження. Метою дисертаційного дослідження є виявлення та комплексна кримінально-правова і кримінологічна характеристика вчинення злочинів проти професійної діяльності журналістів, а також формулювання науково обґрунтованих пропозицій і рекомендацій щодо вдосконалення кримінального законодавства та практики його застосування.

Визначена мета наукового дослідження зумовила необхідність вирішення таких *задач*:

- проаналізувати стан наукової розробки проблеми злочинності у сфері професійної діяльності журналістів;
- розглянути професійну діяльність журналістів як об'єкт кримінально-правової охорони;
- охарактеризувати професійну діяльність журналістів як об'єкт кримінологічного дослідження;
- розкрити об'єкт злочинів проти професійної діяльності журналістів;
- охарактеризувати об'єктивну сторону злочинів проти професійної діяльності журналістів;
- виокремити суб'єктивні ознаки злочинів проти професійної діяльності журналістів;
- обґрунтувати загальносоціальні та спеціально-кримінологічні заходи запобігання злочинам проти професійної діяльності журналістів;
- визначити індивідуальні та віктимологічні заходи запобігання злочинам проти професійної діяльності журналістів;
- надати пропозиції з удосконалення чинного законодавства України щодо вчинення злочинів проти професійної діяльності журналістів та сформулювати рекомендації, спрямовані на їхнє запобігання.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у зв'язку із вчиненням злочинів у сфері професійної діяльності журналістів в Україні.

Предметом дослідження є злочини проти професійної діяльності журналістів в Україні: кримінально-правове та кримінологічне дослідження.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети з урахуванням об'єкта та предмета дослідження у роботі використано загальнонаукові та спеціальні методи, зокрема: *діалектичний метод* – для наукового пізнання соціально-правових явищ у їхніх суперечностях, розвитку та змінах, що надав

можливість об'єктивно оцінити рівень наукового стану дослідження професійної діяльності журналістів в Україні (розділи 1, 2, 3); *ретроспективний* – для вивчення стану наукового розроблення проблеми вчинення злочинів проти професійної діяльності журналістів (підрозділ 1.1); *метод системно-структурного аналізу* – для розгляду професійної діяльності журналістів як об'єкта кримінально-правової охорони (підрозділи 1.2, 1.3); *метод логіко-юридичного аналізу* – для вивчення професійної діяльності журналістів як об'єкта кримінологічного дослідження (підрозділи 1.2, 1.3); *формально-юридичний (догматичний) метод* – для визначення та аналізу ознак складів злочинів проти професійної діяльності журналістів і практику їхнього застосування (розділ 2); *статистичний* – для аналізу та узагальнення емпіричної інформації, що стосується теми дослідження (розділи 1, 3); *соціологічний* – для проведення анкетування журналістів та інтерв'ю з працівниками правоохоронних органів з метою встановлення юридичних ознак під час досудового розслідування злочинів досліджуваної категорії та виокремлення кримінологічних заходів (розділи 2, 3); *функціональний метод* – для дослідження загальносоціальних, спеціально-кримінологічних, індивідуально-профілактичних та віктимологічних заходів запобігання злочинам проти професійної діяльності журналістів (підрозділи 3.1, 3.2); *формально-логічний* – для розроблення та обґрунтування пропозицій щодо вдосконалення чинного законодавства та відомчих нормативно-правових актів (розділи 2, 3); *метод узагальнення* – для формування на основі існуючих у правовій літературі позицій, думок, нових пропозицій щодо заходів запобігання професійній деформації співробітників виправних колоній середнього рівня безпеки (розділи 1–3).

Емпіричну базу дослідження становлять аналітичні та статистичні дані МВС України (Національної поліції України), Верховного Суду України (2011–2017 рр.), а також результати анкетування 171 журналіста Дніпропетровської, Запорізької, Київської, Кіровоградської, Харківської областей щодо проблеми професійної діяльності журналістів, результати вивчення 21 обвинувального вироку, постановлених за кримінальними провадженнями щодо злочинів проти професійної діяльності журналістів, упродовж 2011–2017 рр.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є першим монографічним дослідженням в Україні, у якій повно і всебічно розглянуто кримінально-правові та кримінологічні аспекти професійної діяльності журналістів через призму злочинів проти професійної діяльності журналістів. У дисертації сформульовано нові у концептуальному плані положення, важливі для науки кримінального права та кримінології, а саме:

вперше:

– обґрунтовано і розглянуто категорію «професійна діяльність журналістів» у вузькому та широкому значенні. У вузькому значенні доведено, що «професійна діяльність журналістів» цілком охоплюється нормами ст. 171 КК України, яка передбачає кримінальну відповідальність за перешкоджання законній професійній діяльності журналістів. У широкому значенні «професійна діяльність журналістів» є комплексною кримінально-правовою та кримінологічною категорією, будучи в окремих випадках і мотивом вчинення злочинів проти життя, здоров'я, волі тощо журналіста або його близьких родичів, а також відображаючись із кримінологічної

позиції в механізмі формування злочинної поведінки щодо представників засобів масової інформації, або ж відповідним віктимогенним фактором;

– надано кримінально-правову характеристику злочинів проти життя, здоров'я, волі, власності журналістів або членів їхніх сімей, завдяки якій уніфікована кваліфікація суспільно-небезпечних дій у цій сфері;

– сформульовано визначення «загальносоціального запобігання злочинам проти професійної діяльності журналістів», під яким потрібно розуміти різновид соціально-профілактичної діяльності, функціональний зміст і мета якої полягає у перешкоджанні правоохоронними органами дії, причин і умов вчинення злочинів проти професійної діяльності журналістів;

– запропоновано поділити віктимну поведінку журналіста при виконанні ним своїх посадових обов'язків на 3 групи: 1) позитивну; 2) негативну; 3) нейтральну;

– доведено доцільність виключення з ч. 2 ст. 163 КК України такої кваліфікуючої ознаки, як вчинення злочинного посягання стосовно журналіста, оскільки предметом цього злочину є приватні відомості, що передані чи передаються громадянами через листування або телефонні розмови тощо, а незаконне ознайомлення зі службовою кореспонденцією, телефонними розмовами, телеграфними й іншими повідомленнями журналіста та їхнє розголошення за наявності для того підстав мають кваліфікуватися як перешкоджання професійній діяльності журналіста (ч. 1 ст. 171 КК України);

удосконалено:

– загальноприйняте тлумачення поняття «журналіст» та надано авторську дефініцію, згідно з якою це особа, яка уклала трудовий договір із засобом масової інформації, телерадіоорганізацією, інформаційним агентством і виконує свої законні професійні обов'язки на підставі цього договору, на виконання завдань, що стоять перед відповідним суб'єктом інформаційної діяльності, що діє з метою надання інформаційних послуг;

– правовий статус потерпілого для тих випадків, за якими дії винного мають кваліфікуватися за ст. 171 КК України або іншими складами, в яких одним із безпосередніх об'єктів виступає законна професійна діяльність журналістів, – це особа журналіста, яка уклала трудовий договір із засобом масової інформації, телерадіоорганізацією, інформаційним агентством і виконує свої законні професійні обов'язки на підставі цього договору, на виконання завдань, що стоять перед відповідним суб'єктом інформаційної діяльності, що діє з метою надання інформаційних послуг;

– напрями та спеціально-кримінологічні заходи запобігання злочинам проти професійної діяльності журналістів, які спрямовані на поліпшення взаємодії правоохоронних органів для попередження або швидкого розслідування злочинів проти професійної діяльності журналістів;

дістали подальшого розвитку:

– вчення щодо видів професійної діяльності як об'єктів кримінологічного дослідження, зокрема запропоновано комплексний підхід до вироблення «кримінологічного паспорта» тієї чи іншої професії (журналіста, працівника правового органу, військовослужбовця тощо);

– уніфікація кримінально-правового знання щодо професійної (службової)

діяльності. Зокрема, така діяльність розглядається із двох позицій: 1) як об'єкт кримінально-правової охорони; 2) в частині визнання представника тієї чи іншої професії спеціальним суб'єктом злочину (службові особи; військовослужбовці; деякі види злочинів проти правосуддя, вчинювані працівниками суду, чи правоохоронних органів тощо);

– віктимологічні заходи запобігання злочинам проти професійної діяльності журналістів, зокрема запропоновано прийняття загальнодержавної програми захисту потенційних жертв злочинних посягань на наступні роки.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що сформульовані висновки та пропозиції можуть бути використані у:

– *науково-дослідній сфері* – як матеріали для подальшої розробки загальних і спеціальних питань кримінального права і криминології щодо вчинення злочинів проти професійної діяльності журналістів (акт впровадження у наукову діяльність Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара від 15.11.2017);

– *законотворчій діяльності* – для удосконалення чинного законодавства з питань кримінальної відповідальності за злочинами проти професійної діяльності журналістів;

– *освітньому процесі* – при викладанні навчальних дисциплін «Кримінальне право» та «Криминологія», при підготовці підручників і навчальних посібників (акт впровадження в навчальний процес Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара від 17.11.2017);

– *практичній діяльності* – використання результатів, одержаних під час дослідження, надасть змогу вдосконалити практичну діяльність правоохоронних органів щодо запобігання злочинам проти професійної діяльності журналістів (акт впровадження у практичну діяльність патрульної поліції України м. Кам'янське Дніпропетровської області від 14.11.2017).

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертації обговорювалися на кафедрі кримінального і адміністративного права Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара. Результати дослідження були оприлюднені на двох міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях: «Pravna veda a prax v tretom tisicroci» (Kosice, Slovenská republika, 27–28 február 2015 р.), «Юридична наука і практика: виклики часу» (м. Київ, 12 березня 2015 р.).

Публікації. Основні наукові результати дисертації викладені в 10 наукових публікаціях, серед яких 7 статей, опублікованих в юридичних фахових виданнях України, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України, 1 – в іноземному фаховому виданні та 2 тези доповідей на міжнародних науково-практичних конференціях.

Структура дисертації. Робота складається із вступу, трьох розділів, що містять вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 245 сторінок, із них основного тексту – 203 сторінки, списку використаних джерел – 27 сторінок (330 найменувань), 5 додатків на 15 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано вибір теми дослідження, визначено ступінь наукової розробки проблеми, зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, мету і задачі дослідження, його об'єкт, предмет, використані методи, висвітлено наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, наведено дані про їхню апробацію та публікації.

Розділ 1 «Соціально-правова характеристика професійної діяльності журналістів як об'єкта кримінально-правової охорони та кримінологічного дослідження» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 1.1 *«Стан наукової розробки проблеми віднесення професійної діяльності журналістів до об'єкта кримінально-правової охорони та кримінологічного дослідження»* узагальнено погляди вітчизняних і зарубіжних науковців щодо природи журналістської діяльності як такої, а також системи її кримінально-правової охорони.

Запропоновано порядок функціонування міжгалузевої категорії «професійної діяльності журналістів» у кримінально-правовому (як об'єкт злочину у вузькому та широкому значеннях) та кримінологічному (запобіжний, віктимогенний) напрямках.

Систематизовано дані дисертаційних, монографічних досліджень, а також досліджень, висвітлених в інших наукових працях, що надало змогу простежити розвиток наукової думки за обраною темою.

Вказане дозволило обґрунтувати використання понять «злочини проти професійної діяльності журналістів» і «злочини щодо журналіста», встановити їхні схожі риси та розбіжності. Виокремлено здобутки вітчизняних і зарубіжних учених, пов'язаних з темою дослідження, за такими предметними блоками: роботи, присвячені соціально-правовій природі та правовому регулюванню журналістської діяльності в Україні (І. М. Артамонова, М. Г. Житарюк, В. М. Владимиров, В. В. Середюк та інші); роботи, в яких законна професійна діяльність журналістів досліджувалась у рамках кримінально-правових і кримінологічних засад злочинів проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина (розділ V КК України) (С. Я. Лихова, А. І. Долгова, А. П. Закалюк, В. І. Шакур та інші); роботи, присвячені дослідженню кримінальної відповідальності за перешкоджання законній професійній діяльності журналістів (Я. С. Безпала, Д. Р. Гайнутдінова, Р. В. Вереші, Л. М. Костенко тощо); роботи, присвячені кримінологічній характеристиці та запобіганню перешкоджанню законній професійній діяльності журналістів (І. С. Заєць, А. Г. Горшенков, Р. Д. Гаязутдінової, Р. Д. Ішимової та інші); роботи, присвячені криміналістичним та кримінально-процесуальним аспектам протидії перешкоджанню законній професійній діяльності журналістів (Р. Б. Терновський, О. М. Тюменцев, М. А. Бойко, О. М. Литвинов та інші).

У підрозділі 1.2 *«Професійна діяльність журналістів як об'єкт кримінально-правової охорони»* зазначено, що професійна діяльність журналіста, майно, його життя та його близьких родичів чи членів сім'ї визначені законодавцем як об'єкти кримінально-правової охорони.

Виокремлено ознаки, що вказують на особу як на журналіста, серед яких:

творчість діяльності; збирання, оброблення і створення інформації; необов'язковість штатної роботи; наявність спеціального документа, виданим організацією, яку він представляє на підставі укладеного між ними договору щодо виконання певного обсягу службових обов'язків.

Проведено компаративістський аналіз поглядів законодавців інших країн на професійну діяльність журналіста як об'єкт кримінально-правової охорони. Сформульовано авторське визначення поняття «журналіст», під яким розуміється особа, яка уклала трудовий договір із засобом масової інформації, телерадіоорганізацією, інформаційним агентством і виконує свої законні професійні обов'язки на підставі цього договору, на виконання завдань, що стоять перед відповідним суб'єктом інформаційної діяльності, що діє з метою надання інформаційних послуг.

Розкрито різницю понять «журналістська діяльність» і «діяльність журналіста (професійна)», а також правовий статус потерпілого від злочинів проти професійної діяльності журналіста. Дано характеристику поняття злочинів проти професійної діяльності журналістів як міждисциплінарну (на рівні кримінально-правової та кримінологічної науки) категорію злочинних діянь, що посягають на життя, здоров'я, честь і гідність, тілесну недоторканність, майнові права журналіста, а також охоронювані законом про кримінальну відповідальність цінності близьких родичів журналістів у зв'язку з професійною діяльністю останніх.

У підрозділі 1.3 «Професійна діяльність журналістів як об'єкт кримінологічного дослідження» доведено, що професійна діяльність журналістів як об'єкт кримінологічного дослідження є значно ширшим і взаємопов'язаним з кримінально-правовою охороною такої діяльності.

Розкрито дуалістичну кримінологічну природу професійної діяльності журналістів: як інструментарій запобіжного впливу на злочинність переважно в межах загальносоціальних заходів запобігання з використанням антикриміногенного потенціалу ЗМІ; як об'єкт злочинних посягань.

Встановлено дві основні внутрішні (суб'єктивні) причини вчинення злочинів проти професійної діяльності журналістів: 1) криміногенна мотивація – прагнення до перешкоджання законній професійній діяльності журналіста, коли злочинець відчуває, що продовження журналістом розпочатої діяльності може викрити факти й події, висвітлення яких може призвести до дискредитації іміджу особи злочинця, або притягнення його до відповідальності згідно із законом; 2) віктимна (часом протиправна, аморальна, провокуюча) поведінка журналіста.

Дослідженням встановлено, що переважна більшість осіб, які вчинили злочини проти професійної діяльності журналістів, відрізнялися імпульсивним темпераментом, що корелювало з їхнім відносно молодим віком (77,3 % осіб, які вчинили злочини проти професійної діяльності журналістів, були віком до 40 років), особливо порівняно з жертвами злочинів; з низьким рівнем освіти (9,1 % осіб, які вчинили злочини проти професійної діяльності журналістів, мали всього лише базову середню освіту); одну судимість мали 4,5 % осіб, а 95,5 % були несудимими.

Названо криміногенну ситуацію різних типів основною зовнішньою (об'єктивною) причиною вчинення злочинів проти професійної діяльності журналістів, зокрема: інформаційно-пошукова; криміногенна ситуація помсти;

здійснення незаконної професійної діяльності журналіста; наявність внутрішніх суперечностей, конфліктна ситуація, віктимно-криміногенна тощо. Автором віднесено до зовнішніх (об'єктивних) умов вчинення злочинів проти професійної діяльності журналістів: соціально-економічну кризу українського соціуму; тенденцію «зрошення» засобів масової інформації зі злочинними структурами; політичну ангажованість; відсутність належного моніторингу діяльності ЗМІ в Україні, а також недоліки у роботі правоохоронних органів, чинного законодавства та правозастосовної практики.

Розділ 2 «Кримінально-правова характеристика злочинів проти професійної діяльності журналістів» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 2.1 «Об'єкт злочинів проти професійної діяльності журналістів» визначено, що об'єкти досліджуваних злочинів не є однаковими та належать до різних розділів закону про кримінальну відповідальність.

Встановлено, що основним безпосереднім об'єктом злочину, передбаченого ст. 171 КК України, є суспільні відносини, що забезпечують безперешкодну реалізацію права журналіста на працю. Додатковим обов'язковим об'єктом виступають суспільні відносини у сфері надання й отримання достовірної та об'єктивної інформації.

Доведено, що при порушенні таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної чи іншої кореспонденції, що передаються засобами зв'язку або через комп'ютер журналіста, за родовим об'єктом мають належати до злочинів проти професійної діяльності журналістів, у зв'язку з цим зазначено, що для посилення захисту журналіста від протиправних посягань законодавець прирівняв професійну діяльність журналіста до службової діяльності, зокрема працівника правоохоронного органу, що безпосередньо знайшло своє відображення у стст. 345¹, 347¹, 348¹, 349¹ КК України, спрямованих на захист життя, здоров'я, свободи і майна як журналіста, так і його близьких родичів чи членів сім'ї. У вказаних злочинах додатковими обов'язковими об'єктами виступають інші охоронювані кримінальним законом права і свободи людини і громадянина, зокрема права громадянина на отримання достовірної та об'єктивної інформації; право на життя і фізичне та психологічне здоров'я; право власності; свобода пересування та інше.

У підрозділі 2.2 «Об'єктивна сторона злочинів проти професійної діяльності журналістів» зазначено, що досліджувані злочини, безпосереднім об'єктом яких є професійна діяльність журналіста, є злочинами з формальним складом, оскільки законодавець не вимагає настання будь-яких наслідків для того, щоб можна було вести мову про закінчений злочин, а інші ж (стст. 345¹, 347¹, 348¹, 349¹ КК України) є, відповідно, злочинами з матеріальним складом злочину.

Доведено, що у законодавстві, додавши до порушення таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної чи іншої кореспонденції, що передаються засобами зв'язку або через комп'ютер, журналіста як спеціального потерпілого, створена конкуренція ч. 2 ст. 163 і ст. 171 КК України, хоча відповідальність за такі діяння підпадає під останню норму.

Встановлено, що розуміння впливу та переслідування журналіста (фізичний вплив через заподіяння удару, побоїв, тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості, катування тощо; психічний вплив – у формі погроз, залякування, цькування) стало

вужчим, оскільки вже існують норми, що передбачають відповідальність за такі діяння (стст. 345¹, 347¹, 348¹, 349¹ КК України). Визначено, що суспільно-небезпечні діяння, передбачені стст. 345¹, 347¹, 348¹, 349¹ КК України, стосовно журналіста, його близьких родичів чи членів сім'ї можуть вчинятися у зв'язку із здійсненням цим журналістом законної професійної діяльності, тобто причинно-наслідковий зв'язок є обов'язковою ознакою при кваліфікації вказаних діянь.

При встановленні зв'язку суспільно-небезпечних діянь щодо журналіста, його близьких родичів чи членів сім'ї варто звернено увагу на характер їхньої безпосередньої діяльності; при здійсненні журналістом незаконної професійної діяльності вчинення щодо нього протиправних діянь не можуть бути віднесені до злочинів проти професійної діяльності журналіста, а мають розглядатися як злочини проти особи.

У підрозділі 2.3 «Суб'єктивні ознаки злочинів проти професійної діяльності журналістів» встановлено, що здебільшого суб'єктом злочинів проти професійної діяльності журналістів може бути лише фізична осудна особа, яка досягла віку кримінальної відповідальності і вчинила злочин з прямим умислом.

З'ясовано, що нововведені статті 345¹, 347¹, 348¹, 349¹ КК України помилково не були включені законодавцем до ч. 2 ст. 22 КК України, відповідальність за ці злочини має наставати з чотирнадцяти років. Зазначено, що відповідальність за схожі за своїм складом злочини (посягання на життя окремої категорії осіб (стст. 112, 348), умисне тяжке тілесне ушкодження (ст. 121, ч. 3 стст. 345, 346, 350), умисне середньої тяжкості тілесне ушкодження (ст. 122, ч. 2 стст. 345, 346, 350), захоплення заручників (стст. 147 і 349), умисне знищення або пошкодження майна (ч. 2 стст. 194, 347), відповідно до чинного кримінального законодавства, настає з 14 років. Відповідно до ч. 3 ст. 171 КК України спеціальним суб'єктом злочину є службова особа.

Доведено, що мотив є дійсним джерелом інформації про злочин проти професійної діяльності журналіста, а тому для повноцінності судового процесу встановлення мотиву злочину є обов'язковим для психологічного розуміння діяння під час досудового розслідування, а у випадках сумнівного душевного стану обвинуваченого він є важливою точкою опори для висновку судової експертизи.

Розділ 3 «Запобігання злочинам проти професійної діяльності журналістів» складається з двох підрозділів.

У підрозділі 3.1 «Загальносоціальні та спеціально-кримінологічні заходи запобігання злочинам проти професійної діяльності журналістів» зазначено, що загальносоціальною основою системи запобігання досліджуваних злочинів і максимального обмеження можливостей для її функціонування і відтворення є подолання кризових явищ у країні: в економіці, політиці, суспільній ідеології і психології, соціальній сфері, правоохоронній діяльності.

Виокремлено основоположні механізми забезпечення реалізації концептуальних загальносоціальних заходів запобігання злочинам проти професійної діяльності журналістів у практичній площині: політичні, економічні, нормативно-правові, організаційні, кадрові, морально-ідеологічні.

Визначено найбільш актуальні заходи спеціально-кримінологічного запобігання злочинів проти професійної діяльності журналіста: регулярне

роз'яснення правоохоронними органами журналістам щодо власної безпеки у зв'язку з їхньою професійною діяльністю; обов'язкове встановлення охоронної сигналізації в помешканнях, де працюють журналісти; надання національною поліцією дозволу на придбання, зберігання, використання травматичної зброї; постійне підвищення кваліфікації журналістів з питань ефективної комунікації з населенням та окремою категорією громадян тощо. У цьому контексті важливого значення набуває зміцнення взаємодії правоохоронних органів і ЗМІ.

Доведено, що можливості заходів загальносоціального та спеціально-кримінологічного запобігання злочинам проти професійної діяльності журналістів залежать від ступеня розвитку суспільства, його економіки, стану забезпечення прав, свобод і законних інтересів громадян, підтримки культури та моралі, зміцнення законності, соціального захисту населення тощо.

У підрозділі 3.2 «Індивідуальні та віктимологічні заходи запобігання злочинам проти професійної діяльності журналістів» звернено увагу на те, що розроблення і вдосконалення існуючих заходів запобігання злочинам проти професійної діяльності журналістів неможливе без вивчення особи злочинця, що дає змогу повніше розкрити механізм вчинення досліджуваних злочинів.

Для розкриття такого механізму необхідно встановити ознаки особи злочинця: соціально-демографічні – ознаки, які суттєво впливають на формування механізму злочинної поведінки (стать, вік, освіта, сімейний стан тощо); кримінально-правові – дані, які характеризували злочин та особу злочинця на момент його вчинення (стан сп'яніння, судимості).

Виявлено відсутність кримінологічної характеристики злочинів проти професійної діяльності журналістів, у зв'язку з чим аргументовано доцільність створити централізований банк кримінологічної інформації, який міститиме кримінологічно значиму інформацію за найбільш поширеними або резонансними злочинами. При цьому його структурно-логічна побудова має складатися з трьох основних блоків: 1) представник тієї чи іншої професійної сфери як особа злочинця; 2) як жертва злочину (з висвітленням усіх ланок механізму віктимізації); 3) роль відповідної професійної діяльності у комплексному антикримінальному впливі (при цьому доцільно зазначити, яка роль належить представнику тієї чи іншої професії – загального (журналісти, медичні працівники) або спеціального (працівники правоохоронних органів) суб'єкта). Автором запропоновано алгоритм заходів особистої безпеки журналіста під час здійснення професійної діяльності, особливо в умовах АТО, який доцільно впровадити шляхом розробки навчально-методичних матеріалів, проведенням семінарів, практичних занять тощо.

ВИСНОВКИ

За предметом дослідження, згідно з визначеними науковими задачами, в дисертації із розглянутих проблем обґрунтовуються і висвітлені такі основні положення, висновки й рекомендації, спрямовані на досягнення поставленої мети.

1. Вивчення стану наукової розробки проблеми та огляд наукових праць за темою дослідження дозволили обґрунтувати дві юридичні парадигми професійної діяльності журналістів: 1) як об'єкт кримінально-правової охорони; 2) як об'єкт

кримінологічного дослідження. Перша парадигма заснована на механізмі кримінально-правової охорони професійної діяльності. Друга є комплексним вираженням ролі професійної діяльності журналістів та засобів масової інформації, по-перше, у протидії злочинності, по-друге, стосується також криміногенного й віктимного аспектів вказаної діяльності. Виокремлено праці, у яких вітчизняними та зарубіжними вченими досліджувалась як природа та правового регулювання журналістської діяльності в Україні, так і законна професійна діяльність журналістів у рамках кримінально-правових та кримінологічних дисциплін.

2. На основі дослідження професійної діяльності журналістів як об'єкта кримінально-правової охорони встановлено, що поняття «об'єкт кримінально-правової охорони» ширший і є первинним щодо поняття «об'єкт злочину». Зазначено, що запровадження до КК України самостійних статей за злочини проти журналістів посилює кримінальну відповідальність, власне, за злочини, вчинені саме у зв'язку із здійсненням тим чи іншим журналістом законної професійної діяльності. Тобто має місце кримінально-правова реакція саме на «професійну» віктимність, водночас як загальнокримінальна віктимність журналістів як членів соціуму продовжує мати місце як в Україні, так і в ряді зарубіжних країн, у т. ч. на теренах СНД. Наголошено, що для кваліфікації злочинів, вчинених стосовно журналістів за ст. 171 КК України, а також ряду інших злочинів (ст.ст. 345-1, 347-1, 348-1, 349-1 КК України), обов'язковим є встановлення, що злочинні дії здійснювалися саме щодо журналіста, а за рядом інших статей закону про кримінальну відповідальність, у т. ч. з обтяжуючою обставиною (ч. 3 ст.ст. 296, 345, 347, ч. 1, 5 ст. 404 тощо), – щодо особи у зв'язку із здійсненням нею службової діяльності або виконанням громадського обов'язку, що така особа дійсно наділена правом здійснення цієї діяльності. Правильне тлумачення цих понять має визначальне значення для правозастосовної практики.

3. У роботі обґрунтовано важливість вивчення професійної діяльності журналістів як об'єктів кримінологічного дослідження, що дозволило виокремити такі елементи кримінологічної характеристики злочинів, які вчиняються щодо журналістів у зв'язку з їхньою професійною діяльністю, зокрема: кількісно-якісні показники цих злочинів (рівень, динаміка, структура); характеристики осіб, які їх вчиняють, потерпілих та комплекс детермінант цих злочинів. Запропоновано диференціацію причин і умов вчинення злочинів проти професійної діяльності журналістів за двома рівнями – суб'єктивним і об'єктивним, що є авторським баченням проблеми детермінації злочинності у досліджуваній сфері.

4. Встановлено, що родовим об'єктом злочинів, передбачених ч. 2 ст. 163, ст. 171 КК України, виступають суспільні відносини, що забезпечують громадянські (особисті), політичні, соціальні, економічні та культурні права і свободи людини та громадянина, а також злочини проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян і злочини проти журналістів. В основному в досліджуваних нами злочинах безпосереднім обов'язковим об'єктом є суспільні відносини, що забезпечують безперешкодне здійснення журналістом своєї професійної діяльності. Винятком вважаємо злочин, передбачений ч. 2 ст. 163 КК України, в якому вказані відносини визнаються додатковими об'єктом кримінально-правової охорони, а суспільні відносини, що забезпечують таємницю

листування, телефонних розмов тощо, є безпосереднім обов'язковим об'єктом. Пропонується виключити кваліфікуючу ознаку «вчинення злочинного посягання відносно журналіста» з ч. 2 ст. 163 КК України, оскільки за своїм предметом дублюють іншу кримінально-правову норму (ч. 1 ст. 171 КК України), що призводить до ускладнення кримінально-правової кваліфікації злочинних посягань у сфері професійної діяльності журналістів. У злочинах, передбачених стст. 345¹, 347¹, 348¹, 349¹ КК України, додатковими обов'язковими об'єктами виступають інші охоронювані кримінальним законом права і свободи людини та громадянина, зокрема права громадянина на отримання достовірної та об'єктивної інформації; право на життя та фізичне і психологічне здоров'я; право власності; свобода пересування та інше.

5. Досліджено об'єктивну сторону злочинів проти професійної діяльності журналістів. Запропонована модель розуміння двох загальних форм прояву злочину, передбаченого ст. 171 КК України: 1) діяння спрямовані на перешкоджання законній діяльності журналіста (незаконне вилучення зібраних, опрацьованих, підготовлених журналістом матеріалів і технічних засобів, якими він користується у зв'язку із своєю професійною діяльністю, незаконна відмова у доступі журналіста до інформації, незаконна заборона висвітлення окремих тем, показу окремих осіб, критики суб'єкта владних повноважень, а також будь-яке інше умисне перешкоджання здійсненню журналістом законної професійної діяльності); 2) дії спрямовані на переслідування журналіста (вплив у будь-якій формі на журналіста з метою перешкоджання виконанню ним професійних обов'язків або переслідування журналіста у зв'язку з його законною професійною діяльністю). Для об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 347¹ КК України, необхідно, щоб знищення або пошкодження майна мало місце у зв'язку із здійсненням цим журналістом законної професійної діяльності. З аналізу ст. 348¹ КК України чітко випливає, що об'єктивна сторона посягання на життя осіб, потерпілих від цього злочину, виражається у формі вбивства або замаху на вбивство. Об'єктивна сторона злочину, закріпленого у ст. 349¹ КК України, характеризується суспільно небезпечними діями у двох можливих формах: захоплення особи як заручника; тримання особи як заручника. У дисертації доведено, що для кваліфікації злочинних дій як злочину проти професійної діяльності журналіста обов'язковою ознакою є те, що ці дії вчиняються щодо журналіста, його близьких родичів чи членів сім'ї у зв'язку із здійсненням цим журналістом законної професійної діяльності.

6. Суб'єктом аналізованих злочинів може бути фізична осудна особа, яка на момент вчинення передбаченого КК України діяння досягла 16 років. Також у досліджуваних нами злочинах може бути і спеціальний суб'єкт, а саме службова особа – особи, які постійно чи тимчасово здійснюють функції представників влади, а також обіймають постійно чи тимчасово на підприємствах, в установах чи організаціях, незалежно від форми власності, посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків, або виконують такі обов'язки за спеціальним повноваженням. Вирішуючи питання про вік, з якого може наставити кримінальна відповідальність за досліджуванні нами злочинні посягання, маємо зазначити, що у законодавстві наявна прогалина, адже злочини, передбачені стст. 345¹, 347¹, 348¹, 349¹ КК України, є тяжкими й особливо

тяжкими, а тому кримінальна відповідальність за них має наставати з 14 років. Також у злочинах, які вчиняються службовою особою, потрібно виходити з того, що здійснювати функції представника влади вона може, як правило, лише з настанням повноліття, а займати посаду, пов'язану з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків, після досягнення 16-річного віку.

7. Суб'єктивна сторона складу злочину, передбаченого ст. 163 КК України, характеризується лише однією обов'язковою ознакою – виною у формі прямого умислу. Вольова ознака умислу при порушенні таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної чи іншої кореспонденції як злочину з формальним складом переміщується з наслідків на діяння. Таким чином, вольовий момент умислу при вчиненні злочину, що розглядається, полягає в бажанні винної особи вчинити хоча б одне з діянь, передбачених ст. 163 КК України. Доведено, що інтелектуальний момент прямого умислу під час вчинення злочину, передбаченого ст. 171 КК України, полягає в усвідомленні фактичної сторони свого діяння, зокрема те, що вона перешкоджає законній професійній діяльності журналістів. Зазначено, що злочини, передбачені стст. 347¹, 348¹, 349¹ КК України, за характеристикою суб'єктивної сторони не відрізняються й вчиняються з прямим умислом суб'єктом злочину. Вина, будучи обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони складу злочину, не вичерпує її змісту. Зазначено, що мета перешкодити законній професійній діяльності журналістів є факультативною ознакою для злочину, передбаченого ст. 171 КК України, та обов'язковою для злочинів, передбачених стст. 345¹, 347¹, 348¹, 349¹ КК України.

8. На основі аналізу загальносоціальних та спеціально-кримінологічних заходів запобігання злочинам проти професійної діяльності журналістів запропоновано авторське визначення «загальносоціального запобігання злочинам проти професійної діяльності журналістів» – це різновид соціально-профілактичної діяльності, функціональний зміст і мета якої полягає у перешкодженні правоохоронними органами дії, причин і умов вчинення злочинів проти професійної діяльності журналістів. Виокремлено заходи спеціально-кримінологічного запобігання злочинам проти професійної діяльності журналістів, серед них такі: регулярне роз'яснення правоохоронними органами журналістам щодо власної безпеки у зв'язку з їхньою професійною діяльністю; обов'язкове встановлення охоронної сигналізації в помешканнях, де працюють журналісти; надання Національною поліцією дозволу на придбання, зберігання, використання вогнепальної зброї тощо. Доведено, що спеціальне запобігання злочинів проти професійної діяльності журналістів повинно здійснюватися правоохоронними органами шляхом застосування заходів, переважна більшість з яких пов'язана з примусом. Наголошено на актуалізації уваги щодо такого напряму вітчизняної (а втім і міжнародної) кримінологічної науки, як професійна кримінологія.

9. Виокремлено масову, рольову та особистісну віктимність журналістів. Складено соціально-психологічний портрет типового потерпілого від злочинів проти професійної діяльності журналістів: особа (93,9 %) віком 30–50 років (78,8 %), яка обіймає посаду й виконує професійні обов'язки кореспондента (42,4 %), оператора/телеоператора (39,4 %), редактора (12,1 %) у відомому засобі масової інформації, яка висвітлює сенсаційні й резонансні суспільно-політичні події.

Обґрунтовано доцільність проведення індивідуальної профілактики працівниками органів Національної поліції України спільно з керівництвом ЗМІ щодо осіб, яких стосуються резонансні журналістські матеріали, шляхом використання методів переконання, стимулювання та примусу. З метою посилення засад взаємодії за напрямом віктимологічного запобігання злочинам проти професійної діяльності журналістів запропоновано у структурі національних ЗМІ утворити на кшталт цензорського комітету, який у взаємодії із правоохоронними органами, науковими кримінологічними установами має відстежувати «віктимогенні» журналістські матеріали (публікації, програми тощо).

10. У роботі надано пропозиції з удосконалення чинного законодавства України щодо вчинення злочинів проти професійної діяльності журналістів та сформульовано рекомендації, спрямовані на їхнє запобігання, зокрема:

- у ч. 2 ст. 163 Кримінального кодексу України вилучити слово «журналіста»;
- у ч. 1 ст. 171 Кримінального кодексу України вилучити слова «протиправне незабезпечення доступу журналіста до інформації за його запитом»;
- у ч. 1 ст. 171 Кримінального кодексу України вилучити слова «вплив у будь-якій формі на журналіста з метою перешкоджання виконанню ним професійних обов'язків»;
- статтю 212³ Кодексу України про адміністративні правопорушення доповнити частиною восьмою такого змісту:

«протиправне незабезпечення доступу журналіста до інформації за його запитом або вплив у будь-якій формі на журналіста з метою перешкоджання виконанню ним професійних обов'язків

тягнуть за собою накладення штрафу від ста до трьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Повторне вчинення будь-якого з порушень, передбачених частиною восьмою цієї статті, -

тягне за собою накладення штрафу від п'ятиста до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від п'ятдесяти до двохсот годин»;

- доповнити ст. 2 Закону України «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів» абзацом такого змісту: «Держава гарантує журналісту у зв'язку із здійсненням ним професійної діяльності захист його честі, гідності, здоров'я, життя і майна як особі, яка виконує громадський обов'язок».

СПИСОК ПРАЦЬ, ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Буряк К. М. Об'єктивна сторона злочину-перешкоджання законній професійній діяльності журналіста. Держава і право : збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. Спецвипуск. К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2014. С. 299–303.

2. Буряк К. М. Потерпілий у злочині перешкоджання законній професійній діяльності журналіста. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції: збірник наукових праць ; за ред. О. Л. Соколенко. Дніпропетровськ : ЛІРА, 2015. Випуск 6.

С. 19–27.

3. Buryak K. M. Framework of media impact on a safe socialization of the child : a comparative analysis. *European Journal of Law and Political Sciences*. Vienna, 2015. № 3. P. 66–76.

4. Буряк К. М. Доцільність криміналізації суспільно небезпечних діянь проти журналістів. *Юридичний вісник*. Київ, 2015. № 4 (37). С. 134–138.

5. Буряк К. М. Диференціація причин та умов вчинення злочинів проти журналістів. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. Дніпро, 2016. Випуск 6. С. 117–120.

6. Буряк К. М. Професійна діяльність журналістів як об'єкт кримінально-правової охорони. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Херсон, 2017. Випуск 2. Том 2. С.63–66.

7. Буряк К. М. Причини і умови перешкоджання законній професійній діяльності журналістів. *Прикарпатський юридичний вісник*. Івано-Франківськ, 2017. Випуск 3(18). С. 40–43.

8. Буряк К. М. Victimization behavior of journalists in the mechanism of committing crimes against them and prevention of such crimes. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Херсон, 2017. Випуск 4. Том 2. С. 46–48.

9. Буряк К. М. Регулювання журналістської діяльності в Україні. *Zbornik prispevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie. «Pravna veda a prax v tretom tisícročí» / 27–28 február 2015. Univerzita Pavla Jozefa Safárika v Kosiciach, Právnická fakulta, Kosice, Slovenská republika, 2015. P. 141–144.*

10. Буряк К. М. Об'єкт злочину – перешкоджання законній професійній діяльності журналіста. *Юридична наука і практика: виклики часу : матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції*. Т. II. м. Київ, Національний авіаційний університет, 12 березня 2015 р. К., 2015. С. 26–28.

АНОТАЦІЯ

Буряк К. М. Злочини проти професійної діяльності журналістів в Україні: кримінально-правове та кримінологічне дослідження. – *Рукопис*.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право. – Університет державної фіскальної служби України, Ірпінь, 2018.

У дисертації розкрито кримінально-правове та кримінологічне дослідження професійної діяльності журналістів в Україні. Здійснено аналіз наукових розробок за темою дослідження, що дало змогу сформулювати наукову новизну роботи. Досліджено професійну діяльність журналістів як об'єкт кримінально-правової охорони та кримінологічного дослідження. Надано кримінально-правову характеристику суб'єктивних та об'єктивних ознак складу злочинів проти професійної діяльності журналістів. Обґрунтовано загальносоціальні та спеціально-кримінологічні заходи запобігання злочинам проти професійної діяльності журналістів, а також визначено індивідуальні та віктимологічні заходи запобігання злочинам проти професійної діяльності журналістів. Складено соціально-психологічний портрет типового потерпілого від злочинів проти професійної

діяльності журналістів. Надано пропозиції з удосконалення чинного законодавства України щодо вчинення злочинів проти професійної діяльності журналістів та сформульовано рекомендації, спрямовані на їхнє запобігання.

Ключові слова: професійна діяльність, журналіст, засоби масової інформації, кримінально-правова охорона, віктимність, заходи запобігання.

АННОТАЦІЯ

Буряк Е. М. Преступления против профессиональной деятельности журналистов в Украине: уголовно-правовое и криминологическое исследование. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.08 – уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право. – Университет государственной фискальной службы Украины, Ирпень, 2018.

Диссертация посвящена комплексному уголовно-правовому и криминологическому исследованию профессиональной деятельности журналистов в Украине. В диссертации раскрыто уголовно-правовое и криминологическое исследование профессиональной деятельности журналистов в Украине. Осуществлен анализ научных разработок по теме исследования, что позволило сформулировать научную новизну работы. Исследована профессиональная деятельность журналистов как объект уголовно-правовой охраны и криминологического исследования. Сформулировано, что преступления против профессиональной деятельности журналистов – это междисциплинарная (на уровне уголовно-правовой и криминологической науки) категория преступных деяний, посягающих на жизнь, здоровье, честь и достоинство, телесную неприкосновенность, имущественные права журналиста, а также охраняемые законом об уголовной ответственности ценности близких родственников журналистов в связи с профессиональной деятельностью последних.

Предоставлено уголовно-правовую характеристику субъективных и объективных признаков состава преступлений против профессиональной деятельности журналистов. Отмечено, что для усиления защиты журналиста от противоправных посягательств законодатель приравнял профессиональную деятельность журналиста к служебной деятельности, в частности работника правоохранительного органа, непосредственно нашло свое отражение в стст. 345¹, 347¹, 348¹, 349¹ УК Украины, направленных на защиту жизни здоровья, свободы и имущества как журналиста, так и его близких родственников или членов семьи. Доказано, что для квалификации противоправного деяния как преступления против профессиональной деятельности журналиста необходимым условием является связь совершенного правонарушения с занимаемой журналистом деятельностью.

Обнаружен недостаток в уголовном законодательстве в виде не включения стст. 345¹, 347¹, 348¹, 349¹ УК Украины в список тяжких и особо тяжких преступлений, по аналогии за которые уголовная ответственность должна наступать с 14 лет. Определено, что особенностью субъективной стороны исследуемых преступлений является факт осознания виновным лицом, что пострадавшим от его

посягательства выступает журналист; осознает обстановку совершения преступления; осознает, что выбранный способ направлен на препятствование деятельности журналиста; наличие цели, прежде всего воспрепятствовать законной профессиональной деятельности журналистов в любом проявлении.

Обосновано общесоциальные и специально-криминологические меры предупреждения преступлений против профессиональной деятельности журналистов, а также определены индивидуально-профилактические и виктимологические меры предупреждения преступлений против профессиональной деятельности журналистов. Выделены основополагающие механизмы обеспечения реализации концептуальных общесоциальных мер предупреждения преступлений против профессиональной деятельности журналистов в практической плоскости: политические, экономические, нормативно-правовые, организационные, кадровые, морально-идеологические. Составлен социально-психологический портрет типичного потерпевшего от преступлений против профессиональной деятельности журналистов. Усовершенствованы виктимологические меры предупреждения преступлений против профессиональной деятельности журналистов, в частности предложено принятие общегосударственной программы защиты потенциальных жертв преступных посягательств. Выявлено отсутствие криминологической характеристики преступлений против профессиональной деятельности журналистов, в связи с чем аргументирована целесообразность создать централизованный банк криминологической информации, который будет содержать криминологическую значимую информацию по наиболее распространенным или резонансным преступлениям. Внесено ряд предложений по совершенствованию действующего законодательства Украины относительно совершения преступлений против профессиональной деятельности журналистов и сформулировано направленные на их предотвращение рекомендации.

Ключевые слова: профессиональная деятельность, журналист, средства массовой информации, уголовно-правовая охрана, виктимность, меры предупреждения.

SUMMARY

Buriak K. M. Crimes against the professional activities of journalists in Ukraine: criminal law and criminological research. – *The manuscript.*

The dissertation for obtaining the degree of Candidate of Law Sciences, Specialty 12.00.08 - Criminal Law and Criminology; Criminal and Executive Law. – University of the State Fiscal Service of Ukraine, Irpin, 2018.

The criminal law and criminological research of professional activities of journalists in Ukraine was shown in the dissertation. The analysis of scientific developments on the topic of research was done, this process allowed to formulate the scientific novelty of the work. The professional activity of journalists as the object of criminal law protection as the object of criminological research was investigated. The criminal-legal characteristic of subjective and objective signs of crimes against professional activity of journalists was provided. General social and specially-criminological preventions of crimes against the professional activities of journalists were substantiated, the individual and victimology preventions of crimes against the professional activities of journalists were determined. A

socio-psychological portrait of a typical victim of crimes against the professional activities of journalists was done. The proposals to improve the current legislation of Ukraine about the commission of crimes against the professional activities of journalists and to formulate recommendations which are aimed to their prevention were written.

Key words: professional activity, journalist, mass media, criminal law protection, victimization, preventions.

Підписано до друку 27.06.2018. Формат 60×84/16.
Папір офсетний. Друк офсетний.
Друк. арк. 0,9. Тираж 100 прим.
Замов. № 241.

Видруковано в Університеті державної фіскальної служби України.
08205, Київської обл., м. Ірпінь, вул. Університетська, 31